

Rétorika a prezentační dovednosti (v politice)

Doc. Mgr. Michal Pink, Ph.D.

Antika I.

- Ke vzdělání svobodného občana patřila průprava v umění řečnickém z důvodu:
  - obhajování věcí veřejných
  - soudní jednání
  - slavnostní příležitosti
  - společenské události
- Čeština nemá rozlišení pro pozitivní a negativní rétoriku, ale některé jazyky toto rozlišení mají, např. angličtina:
- Rhetoric = způsob přesvědčivé řeči
- Rhetorical = snaha o efekt, projev strojený, nabubřelý, prázdný, bezduchý

Druhy řeči nejen v Antice

- **Řeč senzorická** je ta, která je přijímána **smysly**, tedy řeč ze zorného úhlu posluchače
- **Řeč motorická** je tatáž řeč, nazíraná z pozice řečníka (lat. **movere = pohybovati, hýbati**), tedy řeč, která má vést, pohnout posluchače k akci
- **Klasická rétorika** si dobře uvědomuje, že hodnotit řeč je vždy třeba **z obou pólů** – jak z pozice řečníka, tak z pozice posluchače.
- Dobrý rétor myslí nejen na obsah a formu svého projevu, ale i na jeho *účinky v sociálním terénu*, do něhož jeho řeč vstupuje. Proto nikdy nemůže mluvit neodpovědně a téma musí být podáno vždy odpovídajícím způsobem argumentace.

Antika III.

- Předpoklad demokracie - obec se schází, aby rozhodla velký soud Hélieia nebo Eklésia
- Zde musí někdo občanům vyložit proč a jak rozhodnout
- Neexistuje tisk, natož Facebook aj.
- Komunikační prostředek - **živý lidský hlas**
- musí ovládnout velký prostor (náměstí, senát, amfiteátr)
- výslovnost musí být **zřetelná, přesná, jednoznačná**
- úspěšnost politika, herce, soudce, učitele, obchodníka je přímo úměrná tomu, jak dobrými byli rétory
- jak dalece dokázali **hlasem ovládnout prostor**
- svými **argumenty** mysl posluchačů.

Sofisté

- **Sofisté** jako učitelé moudrosti učili za honorář své žáky
- **řečnickým dovednostem**, které měly napomoci k životnímu úspěchu.
- **V sofistických rétorických školách** se vyučovala gramatika, literatura, astronomie, matematika, metafyzika, dějiny, etika, politika.
- Sofisté učili tzv. **eristice**, tj. umění mluvit pro i proti, hovořit o témže tématu ze dvou protikladných hledisek.
- Sofistům je z dnešního pohledu někdy vyčítáno překrucování slov a úmyslné vyvozování klamných závěrů, sofistika je brána i jako schopnost vyvozovat klamné závěry
- **GORGIÁS z Leontini** 427 př.n.l. **první rétorickou školu**
- týž význam jako má složení léků pro stav těla – má **moc slova pro rozpoložení duše**.

HIPPOKRATÉS – temperament v

projevu

- **melancholik:** nebezpečí **frází**. Bojí se vyslovit a postavit se za vlastní názor, skrývá se za citáty, za výroky mocných, jeho řeč bývá snůškou cizích myšlenek a výroků jiných lidí.
- **cholerik:** spojení cholera s **demagogií**. Prudký, dráždivý cholerik je schopen strhnout a rozdráždit masy. Jeho nevyrovnanost, náladovost se váže na svět emocí, ne na věcné a racionální uvažování
- **Flegmatik:** řečník s velkou rezervou, emočně celkem vyrovnaný, ale lhostejný, klid až chladnokrevnost či apatie, pasivní a bez velkých ambicí a požadavků, úsporný – emočně stabilní introvert – **dobry řečník musí mít rádi lidi okolo!**
- **sangvinik:** bývá silná osobnost a také výborný živý řečník. I zde je však jisté nebezpečí: **podceňování slabších**. Odtud v projevech někdy *sklon k ironii* (ta může mít velmi pozitivní funkci, pranýřuje-li skutečné chyby, zrady, zlé činy apod.). Je však třeba se vystříhat zlého až krutého výsměchu, mnohdy nespravedlivých až *cynických útoků na slabší, bezmocné, podceňované, podřízené*.

Antika IV. Demosthenes (384-322 př. n. l.).

- Proslul velkou snahou, usilovnou prací a vůlí, s níž překonával nedostatky potřebné pro řečnictví.
- Motivace - jako malý chapec ztratil otce, poručníci ho připravili o jmění, v pozdějším věku se soudí
- Rozhodnutí podstoupit tvrdý řečnický výcvik.
- Běh po pobřeží, překřikování mořského příboje, oblázky v ústech.
- Ve své řeči používal často řečnické otázky, krátké úderné věty, řeč jasná a srozumitelná. Časté metafory a přirovnání
- Demosthenovy projevy byly vzorem a předlohou pro řečníky mnoha generací v Řecku i v Římě.
- „skvělá **filipika**“, pochází od Démosthena, slavné, neohrožené projevy proti králi Filipovi Makedonskému - **odvážné projevy**.

Aristotelés - tři pozice, jimiž musí řečník projít

- **NATURA** (příroda) pro mistrovství v řeči jsou důležité předpoklady dané přírodou, při narození:
  - zdraví, dobrý dech, znělý hlas, bystrost ducha
- **ARS et DOCTRINA**, tj. **umění a věda (teorie)**:
  - rétorika má své zákonitosti, které je nutno zvládnout, **jedná se o umění**, nejen z knih studovat, ale ze života se učit, poslouchat nejlepší řečníky a umět je napodobit, je třeba pozorovat plénum, jak reaguje na výborného řečníka a pročpozorně studovat při řeči svou mimiku, gesta, pohyb...
- **EXERCITATIO** (opakované úsilí, poctivá dřina):
  - dobrý rétor nevzniká jedním projevem, nýbrž poctivou a dlouho opakovanou dřinou, poučit se, odstranit vše, co vedlo k neúspěchu
  - sebrat chuť a odvahu a vystoupit **ZNOVU !**

Aristoteles - Rétorika (347 př. n. l.)

- **Invence** – posláním řečníka v této úvodní etapě je shromáždění veškerých podkladů, dokumentů a dat pro svoje vystoupení
- **Organizace** – v této fázi se třídí shromážděný materiál a zpracovává se logická struktura projevu, která se člení na úvod, vlastní stať a závěr.
- **Styl** – pro zvážení způsobu řeči a správnou volbu stylu projevu jsou rozhodující dvě věci – lidé, kteří budou slovům naslouchat, a charakter, typ projevu, který může být humorný, poučný, oslavný...
- **Zapamatování** – dobrý řečník si umí text zapamatovat a hovořit v kontaktu s lidmi. Psaný text může být jen pomůckou s hlavními body sdělení
- **Přednes** – ve kterém řečník zhodnotí výsledky své předchozí práce. Musí zvolit prostředky, které mu umožní, aby ho lidé dobře slyšeli (síla hlasu), rozuměli mu (artikulační dovednost), mohli sledovat posloupnost jeho argumentů, tedy aby mu porozuměli, přijali jeho stanoviska a na jejich základě i jednali.

Římské řečnictví

- **Marcus Tullius Cicero** (106-43 př.n.l.) vzorem byl řecký Demosthenes.
- spis O řečníkovi, úvaha o řečnictví, úloze rétoriky a vlastnostech dobrého rétora.
- Řečník musí nejen umět užívat jazyka, volit působivé argumenty, hovořit k tématu, ale především musí hájit mravnost a pečovat o estetickou hodnotu řeči.
- Cicero - řečnictví je vrcholná forma lidských schopností a nejdůležitější součást politické praxe.
- **Marcus Fabius Quintilianus** (35-96 n.l.)
- **Základy řečnictví (12 dílů)**, prvním státem placený učitel řečnictví, vliv na středověk.

Středověk a Renesance

- Těžiště projevu – křesťanská kázání
- Univerzity – rozvoj akademické řeči, vlastní pravidla, související s antickými zásadami.
- Sedm tzv. svobodných umění: gramatika, dialektika, rétorika, na ně navazující aritmetika, geometrie, astronomie a hudba.
- Renesance – růst zájmu o antickou rétoriku
- Rétorika se stala středem zájmu národních jazyků
- Do cca 1500 - řečnictví v latině.
- **Jan Blahoslav** (1523-1571), šířitele slovesné kultury.
- 1348 – univerzita, rétorika se stala součástí osnov pod názvem „mluvokrása“.

PĚT PRVKŮ KLASICKÉ RĚTORIKY - jak připravovat projev

- **INVENCE:**

- podklady, fakta, dokumenty, shromáždit bohatství materiálu

- **ORGANIZACE:**

- rozlišení podstatného a náhodného, budování logické struktury, odpovědná příprava na vystoupení, čas zrání

- **STYL:**

- volba stylu, rozhodující jsou dva činitelé, posluchači a charakter řeči

- **ZAPAMATOVÁNÍ:**

- alespoň toho podstatného: záleží na rozsahu a náročnosti přednášeného textu, rétor musí mít přehled o posluchačích a o textu

- **PŘEDNES:**

- dobře zvážíme, jaké všechny prostředky zapojíme a využijeme, aby posluchači: dobře slyšeli, rozuměli, mohli sledovat logiku argumentace

J. A. Komenský a čtyři zásady řeči:

- **Hojnost** – bohatství slov, je důležité znát význam a původ slova. Musí umět používat synonyma a především umění opisu.
- **Světlost** – srozumitelnost, závěr řeči musí být jasný a stručný.
- **Líbeznost** – ta spočívá v mnohém, v pěkném obsahu řeči, v příjemném hlasu, gestikulace, v dobrých přirovnáních i v ironii.
- **Mocnost** – slovo má být mocné, aby kázané slovo hluboko vázlo v myslích posluchačů a jimi hýbalo.